

YANGI O‘ZBEKISTONNI “YASHIL” IQTISODIYOTGA O‘TISH ISTIQBOLLARI

Xodjayeva Muhayyo Ulmasovna

Qarshi muhandislik iqtisodiyot inistituti assistent o‘qituvchisi

muhayyoolmasovna@gmail.com

***Annotatsiya:** Maqolada bugungi kundagi Mamlakat iqtisodiyoti hamda ishlab chiqarishi natijasida yuzaga keladigan ekologik xavflarni va tabiatning yemirilib ketishini sezilarli darajada kamaytirilishi uchun "yashil iqtisodiyot"ga o‘tish hamda uning afzalliklari yoritib beriladi, shu bilan bir qatorda yangi O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotning o‘rni, ahamiyati, barqaror rivojlantirish yo‘llari, hamda mavjud muammolarni bartaraf etish usullari ko‘rib chiqilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Yashil iqtisodiyot, ekologiya, atrof- muhit, tabiat, ekologik muammolar, qayta tiklanadigan energiya, yashil kredit, yashil obligasiyalar.*

***Аннотация:** В статье освещен переход к «зеленой экономике» и ее преимущества с целью значительного снижения экологических рисков и деградации природы, вызванных экономикой и производством страны сегодня, а также роль зеленой экономики в новом Узбекистане рассмотрены значение, пути устойчивого развития и методы преодоления существующих проблем.*

***Ключевые слова:** Зеленая экономика, экология, окружающая среда, природа, экологические проблемы, возобновляемые источники энергии, зеленый кредит, зеленые облигации.*

***Abstract:** The article highlights the transition to a "green economy" and its advantages in order to significantly reduce the ecological risks and degradation of nature caused by the country's economy and production today, as well as the role of the green economy in the new Uzbekistan, importance, ways of sustainable development, and methods of overcoming existing problems are considered.*

***Key words:** Green economy, ecology, environment, nature, ecological problems, renewable energy, green credit, green bonds.*

Kirish. Biz bilamizki so‘nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar O‘zbekistonning bozor islohotlarining navbatdagi bosqichiga o‘tishi uchun qulay sharoit yaratdi. Iqtisodiy islohotlar yanada "yashil" bo‘lib, iqtisodiyot barqaror bo‘lsa, ushbu jarayon O‘zbekiston uchun yanada foydaliroq kechishi mumkin. Yashil iqtisodiyot bu sof yoki "yashil" texnologiyalarga asoslangan ekologik toza mahsulotlarni yaratishga qaratilgan rivojlanishning yangi bosqichi bo‘lib tabiatga yordam beradigan va foyda keltiradigan yangi texnologiyalar, eko tizimlarni o‘z ichiga oladi. Bundan tashqari bu tizim mamlakat tabiatini yaxshilashga yordam beradigan iqtisodiyotning yangi tarmoqlariga bevosita yo‘l ochishi shubhasiz. Mustaqil O‘zbekistonimiz iqtisodi uchun "yashil" o‘tish yangi bosqich bo‘lganligi bois bu borada hali yetarlicha izlanishlar olib borilmagan. Mamlakatimiz "yashil" o‘tish sari qadam tashlamoqda, zero "yashil" o‘tish mustaqil jarayon emas, balki barqaror va inklyuziv bozor iqtisodiyotiga o‘tishning ajralmas qismidir. 2030 yilgacha O‘zbekiston Respublikasida «yashil» iqtisodiyotga o‘tish va «yashil» o‘tishni ta’minlash bo‘yicha harakatlar rejasiga (02.12.2022 yildagi PQ-436-son qaror bilan tasdiqlangan) muvofiq «yashil» turdagi faoliyatni tasniflash uchun Milliy «yashil» taksonomiyani ishlab chiqish nazarda tutilgan.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Ushbu soha bo‘yicha mutaxassislarning fikricha, "yashil iqtisodiyot" an’anaviy "jigarrang iqtisodiyot"ga qaraganda qisqa muddatda YaIMning o‘tishini, aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan daromadning ortishini va ish bilan ta’minlanishni bir xil yoki undan yuqoriroq ko‘rsatkichda oshirishi mumkin. Suni aytish joizki so‘nggi paytlarda o‘tkazilgan xalqaro munozaralar "yashil iqtisodiyot" tushunchasini aniq ishlab chiqish, uni barcha mamlakatlar manfaatlari nuqtai nazaridan amalga oshirish bo‘yicha chora-tadbirlarni chuqur tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi. "Yashil iqtisodiyot"ga o‘tish strategiyasi yirik investitsiyalarni (yiliga YaIMning 2 foizigacha) talab qiladigan murakkab jarayon bo‘lib, iqtisodiyotning deyarli barcha tarmoqlariga ta’sir qiladi. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, "yashil iqtisodiyot" mintaqaviy rivojlanishni rag‘batlantiradi, ijtimoiy barqarorlikka ko‘maklashadi, "yashil iqtisodiyot" tarmoqlarida yangi ish o‘rinlarini

yaratish orqali iqtisodiy salohiyatni oshirishga erishish mumkin. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) prognozlariga ko'ra, ishlab chiqarish va iste'mol qilishning zamonaviy usulida davom etilsa, 2050-yilga kelib, 2000-yil bilan solishtirilganda, o'simlik va hayvonot dunyosining 61 foizdan 72 foizigacha yo'qotiladi va tabiiy hududlar esa 7,5 mln. kv.m.ga qisqaradi. Agarda yangi iqtisodiy siyosat olib borilmasa, OECDning 2050-yilgi prognozlariga ko'ra dunyoda energiya talabi 80% ga ortadi. Dunyo Mamlakatlar miqyosida tahlil qilinadigan bo'lsa, Janubiy Afrika 15%, OECD yevropa mamlakatlarida talab 28% , Yaponiya 2,5%, Meksikaning energiya talabi 112% ortishi kutilmoqda. Barsha issiqxona gazlari emissiyasi 50% ga ortadi va havo ifloslanishini yomonlashtiradi. Dunyo shaharlarining ifloslanishi 2050-yilga kelib eng katta muammoga aylanadi, ichimlik suvlarining ifloslanishi va sanitariyaning yomonlashuvi yetakchilik qiladi. Bunday global xavflarni oldini olishda eng asosiy e'tibor iqtisodiyotni "yashil iqtisodiyot"ga o'tish, eko-innovatsiyalar hamda ekologik investitsiyalarni joriy etish kabi bir qancha chora-tadbirlar mavjud ekanligini ko'rsatadi. Innovatsiyalar ekologik samaradorlik va iqtisodiy o'sish uchun asosiy omil hisoblanadi. Hozirgi kunda mamlakat hukumati iqtisodiyotning barcha sohalarida yashil tamoyillarni joriy etish bo'yicha faol siyosat olib bormoqda. Energiya samaradorligi va qayta tiklanadigan energiya manbalari asosiy va ustuvor yo'nalishlar bo'lib, energetika va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasi siyosat darajasiga chiqarilgan.

Natijalar va muhokama. Jahon banki ishtirokida «Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo'llash» loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi prezident qarori imzolandi. Unga muvofiq, 2030 yilgacha «yashil iqtisodiyot»ga o'tish va «yashil o'sish»ni ta'minlash dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish, milliy iqtisodiyot, xususan, sanoatning kam uglerodli rivojlanishini ta'minlash maqsadida O'zbekistonda «Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo'llash» (iCRAFT) loyihasi amalga oshiriladi. Ushbu maqsadda Jahon banki 46,25 mln AQSh dollari miqdorida mablag' ajratadi.

Jahon banki tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra "Yashil iqtisodiyot"ni shakllantirish quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- ✓ qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish;
- ✓ chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish;
- ✓ suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish;
- ✓ "Toza", barqaror "yashil" transportlarni rivojlantirish;
- ✓ qishloq xo'jaligida organik dehqonchilikni rivojlantirish;
- ✓ uy-joy kommunal xo'jaligida energiya samaradorligini oshirish;
- ✓ ekotizimlarni saqlash va boshqaruv samaradorligini oshirish;
- ✓ "Yashil texnologiyalar"ni yaratish va sotish bozorlarini rivojlantirish.

Mutaxassislar ushbu sohalarning har birida «Yashil iqtisodiyot»ga o'tish orqali jami qo'shimcha yillik foydalarni hisoblashdi. Misol uchun, qayta tiklanuvchi energiya manbai sektorida kutilayotgan foyda 5 milliard dollardan oshadi. Shu bilan birga, «Yashillashtirish» siyosati qo'shimcha «Yashil» ish bilan ta'minlashga olib keladi. Hisob-kitoblarga ko'ra, faqat qayta tiklanuvchi energiya sektorida 2020-yilgacha 175 mingta qo'shimcha ish o'rinlari va 2050- yilgacha 270 mingga yaqin ish o'rinlari tashkil etilishi mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib shuni aytish kerakki O'zbekiston o'zining hozirgi rivojlanish modeli bo'yicha o'sish chegaralarini yengib o'tish hamda iqlim va ekologiyadan xabardor bo'lib borayotgan jahon bozorida iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlash yo'lidagi noyob imkoniyatni yaxshi tushunadi. Ammo, yanada barqaror va "yashil" iqtisodiyotga aylanish uchun mamlakat mavjud ekologik muammolar va iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradigan boshqa xavf omillari ustida ishlashi kerak. Mustaqil O'zbekistonda yuksak rivojlanishni ta'minlashda "yashil iqtisodiyot"ning ro'lini kuchaytirish borasida quyidagi chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarur:

1. Resurslardan va qayta tiklanuvchi resurslardan oqilona foydalanish.

2. Ekologiyaga yetkayotgan zararlar miqdorini kamaytirish va ekologiyani muhofaza qilish zarur.

3. Bular bilan birga energetika va yashil texnologiyani rivojlantirishga katta etibor qaratish zarur. Bularni amalga oshirish uchun barchamiz birdek kurashishimiz va burdamlikda xarakat qilishimiz zarur hisoblanadi. Birinchidan, aholini atrof-muhitning yomonlashuvi sabablari to'g'risida axborot bilan ta'minlashga qaratilgan loyihalarga ustuvor ahamiyat berish lozim. Ikkinchidan, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi sifatini oshirish darkor. Uchinchidan, "yashil" davlat xaridlari siyosatini olib boorish orqali ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish va ishlab chiqarishda "yashil" texnologiyalardan foydalanishni rag'batlantirish maqsadga muvofiq bo'ladi. To'rtinchidan, milliy iqtisodiyotning energiya salohiyatini oshirishda "yashil" texnologiyalardan samarali foydalanish kerak. Beshinchidan, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish jarayonida "yashil" infratuzilmaga sarflanadigan davlat investitsiyalari hajmini oshirish lozim. Ushbu sanab o'tilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali biz kelajagimiz uchun yanada taraqqiy etgan barqaror rivojlanish asosidagi iqtisodiyotni ta'minlashga erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.// O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami. –T., 2017. –B.39.

2. 2019-yil 4-oktabrdagi “2019-2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “Yashil” Iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4477-son qarori

3. “O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O‘zbekistonda “Yashil” O‘sish va Iqlim O‘zgarishi bo‘yicha Siyosiy Muloqotlar turkumi: Ishlar to‘plami. Jahon banki: Washington D.C.”

4. Порфирьев Б.П. «Зеленая» экономика: реалии, перспективы и пределы роста. - М. Карнеги, 2013.

5. Yashil iqtisodiyot darslik /A.V.Vaxabov, SH.X.Xajibakiyev–Toshkent.: “Universitet”, 2020. -262 b.

6. The World Bank and the Ministry of Economic Development and Poverty Reduction of the Republic of Uzbekistan. 2022. Towards a Greener Economy in Uzbekistan. ©World Bank."